

CONSIDERAȚII PRIVIND EFORTUL ECONOMIC-FINANCIAR AL ROMÂNIEI PENTRU RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ

de colonel dr. GHEORGHE ANGHEL

Istoria poporului român are — așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca o trăsătură definitorie a sa lupta împotriva cotropirii și dominației străine, pentru eliberare socială și națională, pentru unitate și neatîrnare. Împrejurările istorice, politice, economice, diplomatice și militare ale anului 1877 au determinat necesitatea obiectivă a înfăptuirii independenței de stat a României pe calea luptei armate.

Pregătirea și participarea la lupta armată pentru cucerirea independenței de stat a necesitat eforturi economice și financiare apreciabile din partea țării noastre. Pentru a estima cât mai realist aceste eforturi considerăm utilă analiza sumară a următoarelor probleme: *potențialul economic al României din perioada istorică dată; cheltuielile angajate de sporirea efectivelor militare, de pregătirea și participarea armatei române la război; pagubele directe și indirecte provocate țării noastre de declanșarea și purtarea războiului.*

1. Datele statistice ale vremii permit conturarea unei imagini despre nivelul *potențialului economic al României* deceniului al VIII-lea al secolului trecut. Astfel, agricultura, care constituia ramura de bază a economiei românești, cunoaște o anumită dezvoltare. În perioada 1866—1878 producția agricolă s-a dublat. S-au extins, în același timp, culturile de plante industriale. Un anumit progres se înregistrează și în dezvoltarea *industrială* a țării. Pe primul loc se plasa industria alimentară, urmată de cea textilă și de industria lemnului. Concomitent cu extracția petrolului, sporită între anii 1866—1878 de aproape 3 ori, s-a dezvoltat și industria de rafinare a țiteiului. Numărul întreprinderilor metalurgice a ajuns la 24 în 1878 comparativ cu 8 în 1864. Dintre acestea însă cele mai multe erau ateliere de reparat și întreținere, unele dintre ele aparținând depourilor căilor ferate de la București, Buzău, Galați, Pașcani. Ca mărime, mai importante erau Pirotehnia armatei, fabrica „Lemaître”, precum și turnătoria „Freund”. Se poate, așadar, afirma că, pînă la cucerirea independenței de stat, România obținuse o serie de progrese pe linia dezvoltării industriale. Producția industrială era dată însă, în cea mai mare parte, de întreprinderile capitaliste mici și de cele meșteșugărești. Marea producție mecanizată se afla încă la începuturile ei. Potrivit aprecierilor lui I. Ghica, producția industrială din România reprezenta în 1873 a zecea parte din valoarea producției agricole, România situîndu-se din punct de vedere al dezvoltării industriale cu mult în urma țărilor capitaliste din Europa occidentală. Această situație s-a resimțit, în mare măsură, în înzestrarea armatei, în efortul material și financiar solicitat în cursul desfășurării războiului pentru independență. În mod practic, la asigurarea tehnico-materială a armatei din anii 1877—1878 au contribuit îndeosebi Arsenalul armatei din București, Pirotehnia armatei și câteva fabrici particulare din diferite localități ale țării. În aceste condiții, o mare parte din armament și muniții au fost asigurate pe calea importurilor în schimbul unor

fonduri financiare considerabile, fapt determinat atît de costurile ridicate ale mijloacelor de luptă, cît și de cheltuielile de transport sporite datorită căilor ocolitoare prin Germania și Rusia, intrucît Austro-Ungaria a refuzat efectuarea unor asemenea transporturi pe teritoriul ei.

Pentru dezvoltarea economiei românești, cît și pentru satisfacerea unor nevoi militare s-au construit în România între anii 1869—1878 circa 1 300 km căi ferate, prima linie ferată fiind Giurgiu-București, care a fost dată în exploatare în anul 1869. O rapidă extindere a înregistrat rețeaua de șosele și drumuri, care ajunsese în 1877 la peste 3 000 km. O anumită dezvoltare a cunoscut, de asemenea comerțul interior și exterior al României. Din 1871 pînă în 1878 valoarea produselor exportate s-a ridicat de la 178 la 217 milioane lei. Orașul capitală București devenise un important centru al vieții economice în sud-estul Europei.

În 1873, economia românească a fost cuprinsă de criza economică de supraproducție care s-a îmbinat cu criza financiară din 1874, aceasta din urmă devenind deosebit de acută în anul 1876¹. Fenomenele de criză economică și financiară au avut repercusiuni însemnate asupra evoluției potențialului economic național, mult agravate îndeosebi de natura raporturilor comerciale dintre România și Austro-Ungaria, precum și de menținerea dominației și a relațiilor de exploatare din partea Imperiului otoman. Acesta era pe scurt contextul economic din preajma dezlănțuirii războiului pentru independență.

2. Cucerirea independenței pe calea luptei armatei a impus trecerea la mobilizarea potențialului economic, uman și financiar al României. De aceasta depindea în cel mai înalt grad dobîndirea victoriei în războiul pentru independență, decretat în mai 1877.

Poporul nostru a privit războiul pentru independență ca pe un război drept, de eliberare națională și l-a sprijinit din toate puterile și cu toate mijloacele. Cînd s-a hotărît mobilizarea, mulți tineri din sate și orașe atît din Muntenia și Moldova, cît și din localitățile de dincolo de Carpați și din Bucovina au cerut să fie înrolați ca voluntari în armată. În cadrul forțelor militare care au fost mobilizate, armata operativă a reprezentat 58 700 oameni. La aceasta se adăugau 33 000 milițieni și gardieni publici, precum și 14 000 recruți. Deci, în total, peste 105 000 oameni². Efectivele mobilizate erau mari dacă avem în vedere că în perioada respectivă populația României era de circa 5 milioane locuitori³, atît față de propria populație, cît și comparativ cu alte țări. În plus, este de relevat că, potrivit datelor statistice ale vremii, cheltuielile făcute de România cu armata de uscat erau cu mult superioare celor din statele mari ale Europei; țara noastră ocupa din acest punct de vedere primul loc după Rusia, rivaliza cu Anglia⁴, care pe atunci era cel mai bogat stat din lume.

În acest cadru menționăm și faptul că în perioada 12.04.—14.06.1877, armata rusă participantă la război s-a aprovizionat din țara noastră și a folosit mijloacele de transport existente în România în acea vreme.

Aportul maselor la susținerea războiului: s-a materializat în special sub forma rechizițiilor și a ofrandelor. Astfel, rechizițiile au jucat un rol de prim ordin în aprovizionarea armatei. Timp de 16 luni, necesitățile armatei române s-au asigurat în foarte mare măsură cu articole de hrană și mijloace de transport fără plată, prin rechizițiile efectuate în localitățile rurale și urbane din țară. Valoarea globală a rechizițiilor înregistrate oficial s-a ridicat la suma de 11 227 098 lei⁵. Ofrandele au avut, alături de rechiziții, un rol esențial în ce privește satisfacerea diverselor trebuințe ale armatei, valoarea lor ridicîndu-se la 9 247 000 lei, ceea ce reprezintă mai mult de 2/3 din bugetul Ministerului de Război

¹ Istoria poporului român, București, 1972, p. 417—418.

² Întreținerea armatei române de-a lungul timpurilor, București, 1941, p. 171.

³ D. A. Sturdza, Suprafața și populația Regatului României, București, 1898.

⁴ D. A. Sturdza, Starea financiară a României, București, 1877, p. 78.

⁵ A. I. Pencovici, Rechizițiile și ofrandele pentru trebuințele armatei române în războiul din 1877—1878, București, 1879, p. V—VI.

în anul 1877, sau peste 80% din valoarea rechizițiilor. Cu ceea ce au donat masele, armata putea fi alimentată pe toată durata războiului. Ofrandele făcute de diferite pături ale populației au constat în bani — suma ridicându-se la 1 639 798 lei⁶, cu care se puteau cumpăra circa 35 000 puști, precum și în diverse alimente, îmbrăcăminte și încălțăminte, tacâmuri de masă, vase de metal, rufe, piei de miel etc. etc.

Desfășurarea războiului și îndeosebi asigurarea armatei cu armament, muniție etc. reclamau însă mijloace financiare mult mai mari. Desigur, donațiile în bani și obiectele care s-au vîndut la licitație au constituit o sursă financiară, dar, bineînțeles, nu unice. Prin bugetul Ministerului de Război și în special prin creditele extraordinare acordate îndeosebi după mobilizarea armatei și declararea stării de război s-au realizat mijloace financiare apreciabile. Astfel, în anii 1877—1879 au fost deschise pentru Ministerul de Război credite extraordinare de ordinul a aproape 54 milioane lei, din care se consideră că s-ar fi cheltuit efectiv peste 48 milioane lei⁷.

Menționăm și faptul că la cele amintite se adaugă și suma de 914 000 lei — care în alte condiții reprezenta tributul ce trebuia achitat către Înalta Poartă; aceasta a constituit o altă sursă pentru acoperirea cheltuielilor reclamate de războiul pentru independență.

În sfîrșit, o altă sursă financiară au reprezentat-o biletele ipotecare în valoare de 26 260 000 lei. Este de menționat că biletele ipotecare, deși au fost emise pentru război, au fost folosite și în alte scopuri. Din unele date existente în literatura de specialitate rezultă că din totalul biletelor ipotecare lansate s-au folosit pentru trebuințele armatei aproape 15,5 milioane lei⁸.

Resursele economice și financiare mobilizate au permis creșterea potențialului militar al României, care și-a dovedit întreaga sa valoare îndeosebi în campania din Bulgaria. În calitatea sa de aliat al Rusiei, România a contribuit în mod substanțial la campania militară ce s-a efectuat în comun și a avut un rol foarte important în terminarea victorioasă a războiului, fapt ce a fost pus în evidență de numeroase personalități și diferiți corespondenți de presă străini din perioada istorică respectivă.

3. Avînd în vedere resursele mari mobilizate și consumate pentru război, precum și pagubele însemnate provocate direct sau indirect de purtarea războiului, din rîndul cărora amintim numai afectarea relațiilor comerciale externe ale României, dezechilibrarea balanței comerciale a țării în anii 1877 și 1878, se poate aprecia că suma de 100 milioane lei cerută de România Turciei drept despăgubiri de război reprezintă o valoare minimă. Această sumă poate fi considerată ca minimă cel puțin din următoarele motive: războiul nu se terminase încă atunci cînd s-a stabilit nivelul sumei respective, armata trecînd pe picior de pace abia la 5 august 1878; lipseau datele cu privire la cheltuielile militare, la rechiziții și ofrande, precum și la alte cheltuieli reclamate de război (datele statistice, de pildă, cu privire la rechiziții și ofrande au fost centralizate către sfîrșitul anului 1878). În plus, pentru unele cheltuieli făcute nu se cunoaște corect ce volum au atins ele în final, de exemplu, unii apreciază că suma consumată pentru întreținerea prizonierilor turci s-ar fi ridicat la aproximativ 1 milion lei⁹; alte valori sau cheltuieli nu sînt de loc cuprinse în statisticile vremii. Aici se încadrează următoarele: încarturirea trupelor în casele țărănilor sau orășenilor; pierderile numeroase de vite ale țărănilor cu prilejul transporturilor efectuate în folosul trupelor române și rusești; donațiile în bani și bunuri ale populației făcute către societățile de binefacere, care au existat pe

⁶ Ibidem, p. VII.

⁷ Constanța Bogdan, Adrian Platon, *Independența de stat a României — operă eroică a poporului român însuși*, „Revista economică”, nr. 17, 1975, p. 6.

⁸ Gh. M. Dobrovici, *Istoricul datoriei publice a României*, București, 1913, p. 158—160.

⁹ V. Mihordea, op. cit., p. 154.

limpul războiului pentru independență etc. Deși guvernul român a insistat în mod deosebit să participe la tratative, cererea acestuia a fost sistematic respinsă, iar pacea de la San Stefano s-a încheiat fără despăgubiri bănești pentru România din partea Turciei.

Din studiul diferitelor lucrări, precum și a unor date referitoare la războiul pentru independență rezultă că efortul făcut de poporul nostru pentru cucerirea independenței s-ar cifra la circa 170—180 milioane lei¹⁰. Este un efort cu adevărat uriaș, dacă avem în vedere nivelul dezvoltării economice a României din deceniul al 8-lea al veacului trecut. Se poate însă aprecia că și această sumă nu reflectă decît în parte imensul efort economic și financiar al poporului român pentru ducerea războiului de independență, problemă ce reclamă studii suplimentare.

În încheiere se impun cîteva concluzii, și nume: războiul pentru independență a fost purtat din punct de vedere economic și financiar aproape în exclusivitate cu forțele și resursele noastre proprii; masele largi muncitoare și, în primul rînd, cele țărănești au dus greul luptei pentru cucerirea independenței de stat; dobîndirea independenței de stat a României este opera proprie a poporului român, înfăptuită în mod conștient „cu arma în mină, prin mari sacrificii și jertfe de sînge”¹¹.

Cucerirea independenței naționale a determinat un nou și puternic imbold în dezvoltarea economică și socială a țării, a exercitat o profundă înfrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe calea progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a națiunii noastre, ca națiune de sine stătătoare.

CONSIDÉRATIONS EN CE QUI CONCERNE LES EFFORTS ÉCONOMIQUES ET FINANCIERS DE LA ROUMANIE POUR LA GUERRE D'INDÉPENDANCE

R é s u m é

Dans la première partie de cette communication on remarque quelques aspects du potentiel économique de la Roumanie de l'huitième décennie du siècle passé.

Ensuite on aborde les voles principales utilisées pour la mobilisation du potentiel économique et financier du pays concernant la conquête de l'indépendance par la lutte armée (les réquisitions, les offrandes, les crédits remarquables accordés particulièrement après la mobilisation de l'armée et la déclaration de l'état de guerre, les billets hypothécaires, etc.).

L'auteur estime que la somme de 100 millions lei réclamée par la Roumanie à la Turquie comme dommages de guerre représente la moindre valeur car sur la base de recherches profondes scientifiques et données statistiques de l'époque, résulte, que les efforts du peuple roumain pour la conquête de l'indépendance s'estime à environ 170—180 millions lei. C'est un effort gigantesque par rapport au niveau du développement économique de la Roumanie de cette période historique.

¹⁰ În suma respectivă se includ mai întîi cele 89 649 412 lei care reprezintă fondurile alocate pentru ducerea războiului din 1877 și cheltuielile pentru bugetul Ministerului de Război pe anul 1878. Celelalte elemente se referă la: cuantumul bugetelor Ministerului de Război pentru anii 1875 și 1876; suma ce a reprezentat tributul anual către Turcia care se ridica la 914 000 lei; valoarea donațiilor maselor în obiecte și în bani, precum și la alte cîteva elemente.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilaterale dezvoltate și al comunismului în România*, Edit. Politică, București, 1976, p. 16.